

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเครื่องมือสอบอารมณ์กัมมัฏฐาน เพื่อเปรียบเทียบอารมณ์กัมมัฏฐานก่อนและหลังปฏิบัติกัมมัฏฐาน และเพื่อเปรียบเทียบอารมณ์กัมมัฏฐานจากการประเมินตนเองกับอารมณ์กัมมัฏฐานจากการสอบอารมณ์ของพระวิปัสสนาจารย์ ผลการวิจัยจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

๔ .๑ ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบอารมณ์กัมมัฏฐาน

๔ .๒ ผลการวิเคราะห์อำนาจจำแนกและความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบสอบอารมณ์กัมมัฏฐาน

๔ .๓ ผลการวิเคราะห์ เปรียบเทียบอารมณ์กัมมัฏฐานก่อนและหลังการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐาน

๔ .๔ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบอารมณ์กัมมัฏฐานจากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานกับอารมณ์กัมมัฏฐานจากการสอบอารมณ์โดยพระวิปัสสนาจารย์

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบอารมณ์กัมมัฏฐาน

ในการพัฒนาแบบทดสอบอารมณ์กัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาได้แก่ Index of Item Objective Congruence (IOC) ซึ่งได้จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๗ ท่าน ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

ตารางที่ ๓ ดัชนีวัดความสอดคล้องระหว่างประเด็นคำถามกับเนื้อหาที่ต้องการจะวัด

ข้อ	ประเด็นคำถามที่ใช้ในการทดสอบอารมณ์กัมมัฏฐาน	IOC
๑	ท่านสามารถกำหนดรู้อาการเคลื่อนไหวของร่างกายขณะยืน	๐.๗๖
๒	ท่านสามารถกำหนดรู้อาการเคลื่อนไหวของเท้าขณะเดิน	๑.๐๐
๓	ท่านสามารถกำหนดรู้อาการนั่ง	๐.๕๔
๔	ท่านสามารถกำหนดรู้ทันอาการนอน	๐.๘๘

ตารางที่ ๓ ดัชนีวัดความสอดคล้องระหว่างประเด็นคำถามกับเนื้อหาที่ต้องการจะวัด (ต่อ)

ข้อ	ประเด็นคำถามที่ใช้ในการทดสอบอารมณ์กับพื้นฐาน	IOC
๕	ท่านสามารถกำหนดรับรู้ทันอาการพอง อาการยุบของท้อง	๑.๐๐
๖	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของลมที่มากกระทบท้องขณะเกิดขึ้น	๐.๘๘
๗	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการเคลื่อนไหวของท้อง	๑.๐๐
๘	ท่านสามารถกำหนดรับรู้การเปลี่ยนแปลงอาการเคลื่อนไหวช้าหรือเร็วของท้อง	๑.๐๐
๙	ท่านสามารถกำหนดรับรู้ทันอาการเคลื่อนไหวของเท้าขณะกลับ	๐.๕๔
๑๐	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการลื่นไหลหรือความหนืดของเท้าขณะเดิน	๑.๐๐
๑๑	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการเคลื่อนไหวของเท้า ขณะการก้าวไปและการถอยกลับ	๑.๐๐
๑๒	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการเคลื่อนไหวของกาย ขณะการก้าวเข้า การเหยียด	๑.๐๐
๑๓	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการเคลื่อนไหวของกายขณะตื่นนอน เดินเข้าห้องน้ำ	๐.๕๔
๑๔	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการเคลื่อนไหวของกาย ขณะกินดื่ม เกี่ยวอาหาร	๐.๕๔
๑๕	ท่านสามารถกำหนดรับรู้ทันความเปลี่ยนแปลงของธาตุทั้งสี่	๐.๗๖
๑๖	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการทุกข์ใจเกิดขึ้นขณะการอยู่ร่วมกับสิ่งไม่เป็นที่รักที่พอใจ	๐.๕๔
๑๗	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการทุกข์ใจเกิดขึ้นขณะบุคคลที่เป็นที่รักที่พอใจพลัดพรากจากไป	๐.๘๒
๑๘	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการทุกข์กายขณะเกิดแสบ ร้อน มีน ตึง เกิดขึ้น	๑.๐๐
๑๙	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการทุกข์ใจ ขณะเกิดความเศร้า โศก เสียใจ	๐.๘๘
๒๐	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการสุขใจ ขณะเกิดความร่าเริง เบิกบานยิ้มแย้มแจ่มใส	๐.๕๔
๒๑	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการวางเฉย ขณะเกิดความสุขกาย ความสุขใจ และความไม่สุขกาย	๐.๘๘
๒๒	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของเสียงนินทาที่มากกระทบหู เกิดความไม่ชอบใจ	๑.๐๐
๒๓	ท่านสามารถกำหนดรับรู้ทันขณะเสียงสรรเสริญมากกระทบหู เกิดความชอบใจ	๑.๐๐
๒๔	ท่านสามารถกำหนดรับรู้ทันขณะรูปที่มากกระทบตา เกิดความพึงพอใจ	๑.๐๐

ตารางที่ ๓ ดัชนีวัดความสอดคล้องระหว่างประเด็นคำถามกับเนื้อหาที่ต้องการจะวัด (ต่อ)

ข้อ	ประเด็นคำถามที่ใช้ในการทดสอบอารมณ์กัมมัญฐาน	IOC
๒๕	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิต ขณะเกิดโทสะ	๑.๐๐
๒๖	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิต ขณะจิตเกิดความลุ่มหลงในอารมณ์	๑.๐๐
๒๗	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิต ขณะจิตเป็นสมาธิ	๑.๐๐
๒๘	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิต ขณะที่จิตไม่เป็นสมาธิ	๐.๕๔
๒๙	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิต ขณะจิตที่ปราศจากโทสะ	๑.๐๐
๓๐	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิต ขณะจิตมีราคะ	๑.๐๐
๓๑	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิต ขณะจิตปราศจากราคะ	๑.๐๐
๓๒	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการพลอสติ ขณะพลอสติเกิดขึ้น	๐.๕๔
๓๓	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิต ขณะจิตเกิดความห妒	๐.๕๔
๓๔	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิตเศร้าหมอง ขณะจิตเกิดความเศร้าหมอง	๑.๐๐
๓๕	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิต ขณะจิตเกิดความฟุ้งซ่าน	๐.๕๔
๓๖	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของจิต ขณะจิตหลุดพ้นจากกิเลสชั่วคราว	๐.๘๒
๓๗	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการของรูปไม่สวยมากระทบตา ความไม่พอใจเกิดขึ้นในใจ	๐.๕๔
๓๘	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการเย็นร้อน อ่อนแข็ง มากระทบกาย เกิดความรู้สึกในใจ	๑.๐๐
๓๙	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการความโลภ ความปรารถนา (ในกาม) เกิดขึ้นในใจ	๑.๐๐
๔๐	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการพอใจ พอง-ยุบ ของท้อง ขณะเกิดขึ้นในใจ	๐.๘๘
๔๑	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการขัดเคือง แค้นใจ และคิดร้าย ขณะเกิดขึ้นในใจ	๑.๐๐
๔๒	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการง่วงเหงา หาวนอน ขณะเกิดขึ้นในใจ	๑.๐๐
๔๓	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการฟุ้งซ่าน ร้อนใจ ขณะเกิดขึ้นในใจ	๑.๐๐
๔๔	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการห妒 เชื่องซึม ขณะเกิดขึ้นในใจ	๑.๐๐
๔๕	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการลึ้งเล สงสัย ขณะเกิดขึ้นในใจ	๑.๐๐
๔๖	ท่านสามารถกำหนดรับรู้อาการความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อพระรัตนตรัย และพระวิปัสสนาจารย์ ขณะเกิดขึ้นในใจ	๑.๐๐

จากตารางที่ ๓ จะเห็นได้ว่า ดัชนีวัดความสอดคล้องระหว่างประเด็นคำถามกับเนื้อหาที่ต้องการจะวัด (IOC) มีค่าต่ำสุดเท่ากับ ๐.๗๖ และมีค่าสูงสุดเท่ากับ ๑.๐๐ เนื่องจากดัชนีวัดความสอดคล้องระหว่างประเด็นคำถามกับเนื้อหาที่ต้องการจะวัด (IOC) ทุกข้อมีค่าสูงกว่า ๐.๕๐ ซึ่งเป็นเกณฑ์ขั้นต่ำที่ได้กำหนดไว้ จึงแสดงให้เห็นว่าประเด็นคำถามทุกข้อที่ใช้ในการสอบอารมณ์กัมมัฏฐานมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาในระดับที่ยอมรับได้

๔.๒ ผลการวิเคราะห์อำนาจจำแนกและความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบสอบอารมณ์กัมมัฏฐาน

ในการพัฒนาแบบสอบอารมณ์กัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์อำนาจจำแนก ได้แก่ สหสัมพันธ์ระหว่างประเด็นคำถามแต่ละข้อกับคะแนนรวม (Corrected Item-Total Correlation) ส่วนสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบสอบอารมณ์กัมมัฏฐาน ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach ซึ่งได้จากการทดลองใช้แบบสอบถามกับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจำนวน ๗๒ คน ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

ตารางที่ ๔ ดัชนีวัดอำนาจจำแนกและดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบสอบอารมณ์กัมมัฏฐาน

สติปัฏฐานที่	จำนวนคำถาม	ค่าอำนาจในการจำแนก	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา
กายนุปัสสนาสติปัฏฐาน	๑๕	๐.๔๖ – ๐.๖๖	๐.๘๘
เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๕	๐.๕๕ – ๐.๗๖	๐.๕๐
จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๑๒	๐.๕๔ – ๐.๗๖	๐.๕๑
ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๑๐	๐.๔๖ – ๐.๗๕	๐.๕๐
รวม	๔๒	๐.๔๖ – ๐.๗๖	๐.๕๖

จากตารางที่ ๔ จะเห็นได้ว่าดัชนีวัดอำนาจจำแนกของแบบสอบอารมณ์กัมมัฏฐานด้านกายนุปัสสนาสติปัฏฐานจำนวน ๑๕ ข้อ มีค่าต่ำสุดเท่ากับ ๐.๔๖ และมีค่าสูงสุดเท่ากับ ๐.๖๖ โดยจะเห็นได้ว่าค่าอำนาจจำแนกของประเด็นคำถามทุกข้อมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๐.๒๐ ส่วนดัชนี

วัดความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach มีค่าเท่ากับ ๐.๘๘ ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๐.๗๐ แสดงให้เห็นว่าประเด็นคำถามทั้ง ๑๕ ข้อที่ใช้ในการวัดกายนุปัสสนาสติปัญฐานมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและมีความน่าเชื่อถือสูงในระดับที่ยอมรับได้

ดัชนีวัดอำนาจจำแนกของแบบสอบถามรณกัมมัญฐานด้านเวทนานุปัสสนาสติปัญฐาน จำนวน ๕ ข้อมีค่าต่ำสุดเท่ากับ ๐.๕๕ และมีค่าสูงสุดเท่ากับ ๐.๗๖ โดยจะเห็นได้ว่าค่าอำนาจจำแนกของประเด็นคำถามทุกข้อมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๐.๒๐ ส่วนดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach มีค่าเท่ากับ ๐.๕๐ ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๐.๗๐ จึงแสดงให้เห็นว่าประเด็นคำถามทั้ง ๕ ข้อที่ใช้ในการวัดเวทนานุปัสสนาสติปัญฐานมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและมีความน่าเชื่อถือสูงในระดับที่ยอมรับได้

ดัชนีวัดอำนาจจำแนกของแบบสอบถามรณกัมมัญฐานด้านจิตตานุปัสสนาสติปัญฐาน จำนวน ๑๒ ข้อมีค่าต่ำสุดเท่ากับ ๐.๕๔ และมีค่าสูงสุดเท่ากับ ๐.๗๖ โดยจะเห็นได้ว่าค่าอำนาจจำแนกของประเด็นคำถามทุกข้อมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๐.๒๐ ส่วนดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach มีค่าเท่ากับ ๐.๕๑ ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๐.๗๐ จึงแสดงให้เห็นว่าประเด็นคำถามทั้ง ๑๒ ข้อที่ใช้ในการวัดจิตตานุปัสสนาสติปัญฐานมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและมีความน่าเชื่อถือสูงในระดับที่ยอมรับได้

ดัชนีวัดอำนาจจำแนกของแบบสอบถามรณกัมมัญฐานด้านธัมมานุปัสสนาสติปัญฐาน จำนวน ๑๐ ข้อมีค่าต่ำสุดเท่ากับ ๐.๔๖ และมีค่าสูงสุดเท่ากับ ๐.๗๕ โดยจะเห็นได้ว่าค่าอำนาจจำแนกของประเด็นคำถามทุกข้อมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๐.๒๐ ส่วนดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach มีค่าเท่ากับ ๐.๕๐ ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๐.๗๐ จึงแสดงให้เห็นว่าประเด็นคำถามทั้ง ๑๐ ข้อที่ใช้ในการวัดธัมมานุปัสสนาสติปัญฐานมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและมีความน่าเชื่อถือสูงในระดับที่ยอมรับได้

โดยการพิจารณาในภาพรวม ประเด็นคำถามที่ใช้ในการวัดสติปัญฐาน ๔ มีจำนวน ๔๖ ข้อ ดัชนีวัดอำนาจจำแนกของแบบสอบถามรณกัมมัญฐานรวมกันทั้ง ๔ ด้าน มีค่าต่ำสุดเท่ากับ ๐.๔๖ และมีค่าสูงสุดเท่ากับ ๐.๗๖ โดยจะเห็นได้ว่าค่าอำนาจจำแนกของประเด็นคำถามทุกข้อมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๐.๒๐ ส่วนดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach มีค่าเท่ากับ ๐.๕๖ ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๐.๗๐ จึงแสดงให้เห็นว่าประเด็นคำถามทั้ง ๔๖ ข้อที่ใช้ในการวัดสติปัญฐาน ๔ มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและมีความน่าเชื่อถือสูงในระดับที่ยอมรับได้

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ เปรียบเทียบอารมณ์กัมมัญฐานก่อนและหลังการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัญฐาน

ในการ เปรียบเทียบอารมณ์กัมมัฏฐานก่อนและหลังการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าอารมณ์กัมมัฏฐานหลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยมากกว่าอารมณ์กัมมัฏฐานก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานหรือไม่ สมมติฐานทางเลือกที่ต้องการทดสอบคืออารมณ์กัมมัฏฐานหลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยมากกว่าอารมณ์กัมมัฏฐานก่อนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลได้แก่ Paired-samples t test โดยกำหนดระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

ตารางที่ ๕ ผลการเปรียบเทียบอารมณ์กัมมัฏฐานก่อนและหลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

สติปัฏฐาน ๔	หลัง		ก่อน		t	P
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๒.๗๔	๐.๕๔	๑.๗๗	๐.๔๖	๘.๑๑	๐.๐๐
เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๒.๖๗	๐.๗๑	๒.๐๕	๐.๕๔	๔.๖๓	๐.๐๐
จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๒.๖๑	๐.๕๕	๑.๕๐	๐.๕๕	๖.๕๐	๐.๐๐
ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๒.๗๑	๐.๖๓	๒.๑๓	๐.๕๒	๔.๘๗	๐.๐๐
รวม	๒.๖๕	๐.๕๗	๑.๕๔	๐.๔๕	๗.๐๕	๐.๐๐

จากตารางที่ ๕ จะเห็นได้ว่า อารมณ์กัมมัฏฐานด้านกายานุปัสสนาสติปัฏฐานก่อนปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๗๗ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๖ อารมณ์กัมมัฏฐานหลังปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๔ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๔ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอารมณ์กัมมัฏฐานด้านกายานุปัสสนาสติปัฏฐานหลังปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าอารมณ์กัมมัฏฐานก่อนปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ($t = ๘.๑๑$, $P = ๐.๐๐$)

อารมณ์กัมมัฏฐานด้านเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานก่อนปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๐๕ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๔ อารมณ์กัมมัฏฐานหลังปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๗ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๑ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอารมณ์กัมมัฏฐานด้านเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานหลังปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าอารมณ์กัมมัฏฐานก่อนปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ($t = ๔.๖๓$, $P = ๐.๐๐$)

อารมณ์กัมมฐานด้านจิตตานุปัสสนาสติปัญฐานก่อนปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๕๐ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๕ อารมณ์กัมมฐานหลังปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๑ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๕ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอารมณ์กัมมฐานด้านจิตตานุปัสสนาสติปัญฐานหลังปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าอารมณ์กัมมฐานก่อนปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ($t = ๖.๕๐, P = ๐.๐๐$)

อารมณ์กัมมฐานด้านธัมมานุปัสสนาสติปัญฐานก่อนปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑๓ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๒ อารมณ์กัมมฐานหลังปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๑ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๓ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอารมณ์กัมมฐานด้านธัมมานุปัสสนาสติปัญฐานหลังปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าอารมณ์กัมมฐานก่อนปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ($t = ๔.๘๗, P = ๐.๐๐$)

เมื่อพิจารณาในภาพรวมของสติปัญฐานสี่พบว่า อารมณ์กัมมฐานก่อนปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๕๔ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๕ อารมณ์กัมมฐานหลังปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๕ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๗ ซึ่งจะเห็นได้ว่าอารมณ์กัมมฐานหลังปฏิบัติวิปัสสนากัมมฐานมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าอารมณ์กัมมฐานก่อนปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ($t = ๗.๐๕, P = ๐.๐๐$)

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ เปรียบเทียบอารมณ์กัมมฐานจากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมฐานกับอารมณ์กัมมฐานจากการสอบอารมณ์โดยพระวิปัสณาจารย์

ในการ เปรียบเทียบคะแนนสอบอารมณ์กัมมฐานจากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมฐานกับคะแนนที่ได้จากการสอบอารมณ์โดย พระวิปัสณาจารย์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าคะแนนที่ได้จากการสอบอารมณ์กัมมฐานทั้งสองรูปแบบมีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันหรือไม่ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมฐานแต่ละคนได้รับการประเมิน ๒ ครั้ง แต่ครั้งประเมินด้วยวิธีการที่แตกต่างกันนั้นคือการประเมินตนเองและการประเมินโดยพระวิปัสณาจารย์ จากนั้นจึงนำคะแนนที่ได้จากการสอบอารมณ์ทั้งสองรูปแบบมาเปรียบเทียบกัน สมมติฐานทางเลือกที่ต้องการทดสอบคือคะแนนสอบอารมณ์กัมมฐานจากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมฐานมีค่าเฉลี่ยแตกต่างจากคะแนนสอบอารมณ์กัมมฐาน โดย พระวิปัสณาจารย์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ Paired-samples t test โดยกำหนดระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

ตารางที่ ๖ ผลการเปรียบเทียบอารมณ์กัมมัฏฐานจากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนา
กัมมัฏฐานและจากการสอบอารมณ์ของพระวิปัสสนาจารย์

สติปัฏฐาน ๔	ผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน		พระวิปัสสนาจารย์		t	P
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๒.๕๘	๐.๕๐	๒.๕๕	๐.๔๘	-๐.๐๓	๐.๙๖
เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๒.๗๖	๐.๖๑	๒.๗๕	๐.๖๗	๐.๐๔	๐.๙๖
จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๒.๖๓	๐.๔๘	๒.๖๑	๐.๕๗	๐.๑๔	๐.๘๘
ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๒.๗๕	๐.๕๑	๒.๗๕	๐.๖๒	-๐.๐๕	๐.๙๕
รวม	๒.๖๗	๐.๔๓	๒.๖๗	๐.๔๘	๐.๒๕	๐.๘๘

จากตารางที่ ๖ จะเห็นได้ว่า อารมณ์กัมมัฏฐานด้านกายานุปัสสนาสติปัฏฐานที่ได้จากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕๘ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๐ ส่วนคะแนนสอบอารมณ์กัมมัฏฐานที่ได้จากการประเมินโดยพระวิปัสสนาจารย์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕๕ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๘ ซึ่งจะเห็นได้ว่า คะแนนสอบอารมณ์กัมมัฏฐานด้านกายานุปัสสนาสติปัฏฐานที่ได้จากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานกับคะแนนสอบอารมณ์กัมมัฏฐานที่ได้จากการประเมินโดยพระวิปัสสนาจารย์ มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ ($t = -๐.๐๓$, $P = ๐.๙๖$) ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ให้ข้อมูลตรงกันและสอดคล้องกันจากการถูกสอบอารมณ์กัมมัฏฐานด้านกายานุปัสสนาสติปัฏฐานทั้งสองรูปแบบ

อารมณ์กัมมัฏฐานด้านเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานที่ได้จากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๖ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๑ ส่วนคะแนนสอบอารมณ์กัมมัฏฐานที่ได้จากการประเมินโดยพระวิปัสสนาจารย์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๕ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๗ ซึ่งจะเห็นได้ว่า คะแนนสอบอารมณ์กัมมัฏฐานด้านเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานที่ได้จากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานกับคะแนนสอบอารมณ์กัมมัฏฐานที่ได้จากการประเมินโดยพระวิปัสสนาจารย์ มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ ($t = ๐.๐๔$, $P = ๐.๙๖$) ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติวิปัสสนา

กัมมัญฐานได้ให้ข้อมูลตรงกันและสอดคล้องกันจากการทดสอบอารมณ์กัมมัญฐานด้านเวทนา
นุปัสสนาสติปัฏฐานทั้งสองรูปแบบ

อารมณ์กัมมัญฐานด้านจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานที่ได้จากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติ
วิปัสสนากัมมัญฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๓ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๘ ส่วน
คะแนนสอบอารมณ์กัมมัญฐานที่ได้จากการประเมินโดยพระวิปัสสนาจารย์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๑
และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๗ ซึ่งจะเห็นได้ว่า คะแนนสอบอารมณ์กัมมัญฐานด้าน
จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานที่ได้จากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัญฐานกับคะแนน
สอบอารมณ์กัมมัญฐานที่ได้จากการประเมินโดยพระวิปัสสนาจารย์ มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันที่ระดับ
นัยสำคัญ ๐.๐๕ ($t = ๐.๑๔$, $P = ๐.๘๘$) ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติวิปัสสนา
กัมมัญฐานได้ให้ข้อมูลตรงกันและสอดคล้องกันจากการทดสอบอารมณ์กัมมัญฐานด้าน
จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานทั้งสองรูปแบบ

อารมณ์กัมมัญฐานด้านธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานที่ได้จากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติ
วิปัสสนากัมมัญฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๕ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๕๑ ส่วน
คะแนนสอบอารมณ์กัมมัญฐานที่ได้จากการประเมินโดยพระวิปัสสนาจารย์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๗๕
และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๒ ซึ่งจะเห็นได้ว่า คะแนนสอบอารมณ์กัมมัญฐานด้าน
ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานที่ได้จากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัญฐานกับคะแนน
สอบอารมณ์กัมมัญฐานที่ได้จากการประเมินโดยพระวิปัสสนาจารย์ มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันที่ระดับ
นัยสำคัญ ๐.๐๕ ($t = -๐.๐๕$, $P = ๐.๙๘$) ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติวิปัสสนา
กัมมัญฐานได้ให้ข้อมูลตรงกันและสอดคล้องกันจากการทดสอบอารมณ์กัมมัญฐานด้าน ธัมมา
นุปัสสนาสติปัฏฐานทั้งสองรูปแบบ

โดยพิจารณาผลการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวม จะเห็นได้ว่าอารมณ์กัมมัญฐานที่ได้จากการ
ประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัญฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๗ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
เท่ากับ ๐.๔๓ ส่วนคะแนนสอบอารมณ์กัมมัญฐานที่ได้จากการประเมินโดยพระวิปัสสนาจารย์มี
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖๗ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๘ ซึ่งจะเห็นได้ว่า คะแนนสอบ
อารมณ์กัมมัญฐานที่ได้จากการประเมินตนเองของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัญฐานกับคะแนนสอบ
อารมณ์กัมมัญฐานที่ได้จากการประเมินโดยพระวิปัสสนาจารย์ มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันที่ระดับ
นัยสำคัญ ๐.๐๕ ($t = ๐.๒๕$, $P = ๐.๘๘$) ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ปฏิบัติวิปัสสนา
กัมมัญฐานได้ให้ข้อมูลตรงกันและสอดคล้องกันจากการทดสอบอารมณ์กัมมัญฐานทั้งสองรูปแบบ